

Tarih sayfeleri

Şeyh Bedreddini Simavî vakası

Şeyhin müridi Börüklüce Mustafanın propagandası, şiddetli muharebeler

Ekseriyeti itibarile zulüm ve tagallüp altında ezilmiş bir cemiyette bu gibi telkinlerin sahirane bir tesir yapacağı şüphesizdi.

Müslüman üsuru içinde müsavat yoktu. En büyük devlet munsapları bazı aileler efradına, derebeylere, yahut kapı halkına münhasır bulunuyordu. Devşirme ve dönmelerden beylerbeylik ve vüzarat mevkilerine yükselenler daha görülmüyordu. Ancak çoğalmış olan mütedililer islamiyetin esaslı hükümlerine istinaden, hukukça müsavat iddiasında kendilerini haklı buluyorlardı.

Molla Fenari ile Bedreddini Simavînin tedrisat ve neşriyatı bunların davalarını tervice hizmet ediyordu.

Melâmi ve hurufi tarikatlarında bu yoldaki arzu ve iddiaları besleyip doruyordu.

Müslüman olmyanlardan devlet işlerinde kullanılanlar pek nadirdi. Vakıa bu hal taassuptan ziyade emniyetsizliğe ve gayri müslimlerin idarî, askerî hizmetlerden ziyade kendi işleriyle uğraşmağı tercih eylemelerine atfolunsa bile devletçe gayri müslimlerin resmî vazifelerde istihdam edilmesi bir kaide olarak kabul edilmiş değildi. Bütün bu sebepler yeni neşredilen akidelere, fikirlere kalpleri meyal bulunduruyordu.

Binaenaleyh müslüm, gayri müslüm halktan büyük bir kütle, tereddütsüz, bu yeni mezhebe sarıldı. Bu mezhep bilhassa Aydın, Konya, Bursa taraflarına yayıldı. Gönderilen müşitlerin propagandasile Sakıza, Giride, Cinevizler idaresindeki adalara kadar sûretle sirayet etti.

Hıristiyanlarla müslümanların müsavatını göstermek için Bedrettinin halifeleri Hıristiyanların Allaha ibadet ettiklerini inkâr edenlerin küfretmiş olacıklarını açık olarak ilân ettiler.

Şeyh Bedreddine yol açacak olan Boreklice Mustafa bir mezhep vaizliğini lâykile ifa için elzem olan taassuba ve teheyüç istidadına malik bir Türk idi.

İcazet almış bir şeyh sıfatile Karaburun taraflarına gidip işe başlayınca kendisini yeni mezhepte büyük bir ruhani makam sahibi gösterdi.

İslâmdan başka dinler erbabını müritliğe kabul etti.

Eski vakanüvisler buna "cahil ve sade dillerden nice kimseleri rey ve tezvîr tozağıle yakaladı", diyorlar.

Boreklice ne yaptisa yaptı, bütün Aydın elini kendisine bağladı; keramet sahibi evliyadan oldu; dede sultan diye yadedildi.

Sakız adasında hükümet adamları ve ruhani reislerle münasebete girdi.

Sakızdaki Turlotas keşişine saçları kesilmiş, başı açık, ayakları çıplak, yekpare bir libase bürünmüş bir dervişini gönderdi ve kendisinin de riyazet ve itikâf hayatı yaşadığını, keşişin taabbüt ettiği aynullaha ibadet ettiğini bildirdi. Bu derviş keramet kuvvetile güya deniz üstünden yürüyerek adaya gelmişti!

Keşiş dede sultanın keramet ve velâyetine inandı. Bu itikadını

başkalarına açmaktan çekinmedi.

Dede sultan bu yolda teşebbüslerle hıristiyanlarla münasebetlerini kuvvetlendirdi. Kendisi ve fikir arkadaşları onlara dostane muamelelerde bulundular. Müritlerine halvet mahallerinde ve gizli yerlerde islâm şeriatine muhalif "menhiyat ve muharremat irtikâbına" ruhsat verdi; Büyük mutasavvıfların itiyat eyledikleri "arifane mesahileleri maruf hadin haricine" çıkardı.

Muhtelif dinlere salik olanları bir noktada toplayabilmek için bittabi bunlara kendi peygamberlerini feda ettirmek lâzım idi.

Bunun için dede sultana bağlanan Bedreddin sofuları (Lâilâhe-illallah) derler, fakat (Muhammet resulullah) itirafında bulunmazlardı. Dede Sultan Boreklice Mustafa kendisini müritlerine (nebi) tanıttı.

Yeni dinde resalet mertebesi bittabi şeyh Bedreddinin idi.

Boreklicenin tahrikâtı bu derecelere varınca Bedreddin artık İznikte kendisini emniyette görememeğe başladı.

Mürit ve daisi olan Mustafanın "üstü örtülü ebahat ve ilhadından dolayı nihayet kendisine taarruz" olunacağını düşündü.

İki oğlunu İznikte bırakarak Osmanlı düşmanı olan İsfendiyar diyarına, Sinoba kaçtı. (819) burada hayli ikram ve yardım gördü. Sonra gemi ile kefeye, kefedden de Eflâk cihetine geçti.

Bedreddinin fikirlerinin neşrine yahudi dönmesi torlak Kemal de çok hizmet ediyordu. Torlak Kemal yanında Bedreddin dervişlerle Anadoluyu dolaşiyor, tahrikâta bulunuyordu.

Mutlak surette tagallüp ve tahakküm aleyhine yapılan bu tahrikât tevsi halinde Osmanlı devletini pek fena sarsacak bir şekil alabiliirdi.

Buna meydan verilmemek için boreklicenin teklifine Saruhan valisi Alesandr Sisman bey (4) gönderildi. Sisman bey Karaburunun dar geçitlerinden ileri geçemedi; inkilâpçılara mağlûp ve maktul oldu.

Bu galibiyet inkilâpçıların çürütünü iki mezhep müntesiplerinin miktarını artırdı. Müsavat fikirlerinin neşirleri bazı islam âdetlerini mene, hıristiyanlarla daha sıkı surette rabataları teyide koyuldular. Evvelce yeni tarikati kabul etmişler bu galibiyet üzerine o tarafa meylettiler.

Hareket ve kıyam artık doğrudan doğruya Osmanlı hükümet ve saltanatı aleyhine döndü. Yekpare kumaştan elbise giyen başlarında (zer külâh) bulunmıyarak baş açık gezen inkilâpçılar onbin kişilik bir ordu teşkil eylediler.

Sisman beyden sonra Saruhan ve Aydın valiliğine tayin olunan Ali beyde ihtilâlciler üzerine yürüdü; dağ mathallerini zabtetti. Fakat daha ileride boğazlara doğru yürüyünce ihtilâlciler tarafından ordusu öyle bir surette perişan edildi ki Ali bey ancak pek az maiyetile Manisaya kaçabildi; canını kurtardı. Çelebi Sultan Mehmet kati ve daha büyük

[4] Bulgar kralı Sismanın oğlu. Kral adı de denilirdi.

tebirlere tevessül eylemek lüzumunu hissetti. Çünkü gaile gittikçe ehemmiyet kesbeylemekte idi; inkisamından sonra vahtetini temin eylemeğe o kadar uğraşmakta olduğu osmanlı devleti için bu hal bir musibet rengini almakta idi.

Inkilâpçılar her tarafa propagandacılar göndererek muzafferiyetlerini ilânda kusun etmediler.

Bedreddin halifeleri Aydın ellerinde hükümetin ellerine geçtiğini, her kim osmanlı hanedanının askerlik hizmetine girerse amansız katlolunacağını ihtilâl dairesi içinde her tarafa tebliğ eylediler.

Manisa valisi şehzade Murat sofuların tedibine memur oldu. Fakat şehzade o zaman ancak on iki yaşlarında bulunduğu için ordunun ve askerî hareketlerin idaresine bakmak üzere Rumeli beylerbeyisi vezir Yahşi beyzade Beyazıt paşa da maiyetine verildi; Beyazıt paşa Rumeli ve Anadoludan kuvvet topladı.

Börüklüce tizerine büyük bir ordu yürümekte olduğunu anladığı halde yeni bir mezhebin ilk havarisi gibi iman kuvvetile aldırma. Sahibi huruçluk ve halki hidayete isal iddialarından vaz geçerdi.

Şehzade Murat ile Beyazıt paşa sarp derbentleri geçerek Karaburunda hayli cenkler ettiler. İki taraftan da birçok adam kırıldı. Beyazıt paşa ihtiyara, gence, erkeğe, kadına bakmıyor, kime tesadüf ediyorsa hepsini katlediyordu. Nihayet maiyetinde hıristiyanlardan da askerler bulunan Börüklüce Mustafa - pek şiddetli ve kanlı bir mücadeleden sonra esir edildi. Dervişlerle birlikte Ayasuluğa getirildi. Börüklüceye mezhebenden rücu etmesi için yapılan işkenceler müessir olmadı. O havarilik vazifesini sonuna kadar yaptı. Nefsini imanına feda etti. Ayasulukta kolları bir tahta üzerine çivilenerek çarımha gerildi; bir deve üzerinde kasabada gezdirildi.

Tilmizlerinden itikatlarını terk etmeyenler gözlerinin önünde öldürüldü.

Boreklicede hiç zaaf esri göstermeden öldü.

İmanları uğruna ölümü ihtiyar eden taraftarları Boreklicenin öldüğüne inanmıyarak - dede sultan, iriş!

Diye bağırarak kılıçlar üzerine atılıyorlardı!

Galip ordu Aydın taraflarında halka iman yenilemeği teklif etti. Küçük köylere kadar her yer teftiş olundu.

Buralarda da yeni akideye kuvvetle kalp bağlayanlar ölümü tercih ederek tarikatlerinden vaz geçmiyorlardı. Bu gibiler kadın, erkek ayrılmadan hep kılıçtan geçirildi.

İçlerinde yalnız kalbinden olsun, olmasın ağızlarile:

— Muhammet Resulallah!

Deyenler sağ bırakıldı.

Bu kıyam Aydın elinde dört bin cana mal oldu.

Boreklicenin idamı ihtilâlcı fırkanın kuvvetini kırmış olmakla beraber hayatta kalanlar arasında

yonu ve İstanbul Emniyet Müdürlüğüne müracaat edebilmek.

Dedesultanın vefatına inanılmamış birgün, ortaya çıkacağı itikadı epiy zaman beslenmişti; hattâ Giritli keşiş bile bu itikatta idi; Boreklicenin Sisman adasına çekilerek münzeviyane hayatına devam eylediğini söylüyor.

Yeni mezhep salıklarının pek çoğu bu suretle yokedildikten yahut cebir ve kuvvet karşısında imanlarını ketm ve tebdil mecburiyeti altında bırakıldıktan sonra bu a'vali padişah kullarına tüccar olarak tevzi edildi.

Torlak Hot Kemal üç bin kadar sofusile Manisa taraflarında bulunuyordu. Torlak tarikat esha-

bı arasında meri kardeşliği ve teavünü açıkca ve biteklif halde ortaklık derecesine çıkarmıştı.

Cenk ve ceğane ile diller dolaşıyordu.

Beyazıt paşa Aydın elinde yaptığı kanlı icraattan sonra Torlak Kemal üstüne yürüdü. Bu sofuları da mağlûp ederek dağıttı; Torlak Kemal yakaladı; birkaç müridile birlikte astı.

Birçok danışmentlerin, hıristiyan ve yahudilerin dahil olduğu, hattâ uğruna kanlarını akıttıkları bu mezhep mensuplarının Anadoluda çıkardıkları isyan bununla söndü.

(Alt tarafı yarın)
Süleyman Kâni